

DOSYA **30. Yılında 12 Eylül: Toplumsal Bir Travmanın Güncel Sonuçları**

- 12 Eylül 1980: Korku Çağında Eriyen Akıllar
- 12 Eylül'le Hesaplaşma
- Bir Metafor Olarak "12 Eylül"
- Büyük Savrulma: Kimin Hakkı var!!!
- Psikiyatrinin 12 Eylül'ü
- 12 Eylül ve Psikiyatri
- 12 Eylül Cezaevlerinden F Tiplerine: Bir Politik Psikoloji Projesi
- 12 Eylül, İşkence ve Ruhsal Sonuçları
- Trajikomik Bir 12 Eylül Anısı
- Alkıştan Öfkeye, Bu Eylül Başka Bir Eylül
- Darbe Fotoğrafları ve Kayıp Kuşak

Öjenik Cinayetler

Dr. Halis Ulaş

Türkiye Psikiyatri Derneği Dış İlişkiler Sekreteri

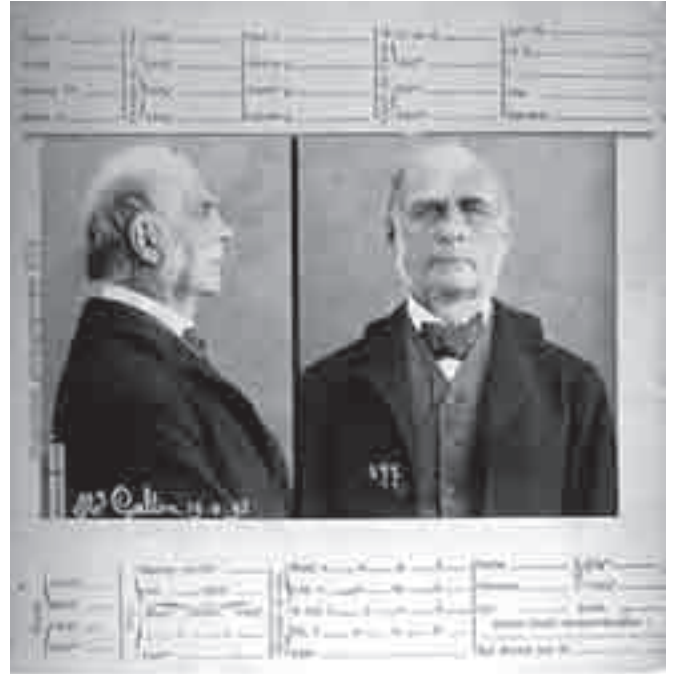
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri AD, İzmir

François-Louis Anastay görevliler tarafından birkaç saat önce çıkarıldığı hücre sine yeniden getirilmiştir.

François-Louis Anastay görevliler tarafından birkaç saat önce çıkarıldığı hücre sine yeniden getirilmişti. Yaşlı bir kadını öldürmek ve hizmetçisini yaralamak suçundan idama mahkûm edilen Anastay, giyotinle başının uçurulacağı 9 Nisan 1892 gününe kadar bu hücrede ölümü bekleyecekti. Anastay'ın aylardır tarihi belirlenmiş olan idamı nedeniyle yaşadığı tedirginlik yerini birkaç saat önce tanışmak zorunda kaldığı “ölü kafalı” adama karşı öfkeye bırakmıştı.

Anastay birkaç saat önce hücre sinde çıkarılarak Paris Adalet Sarayındaki Adli Kimlik Servisine götürülmüştü. Kimlik Servisinde önce boyu ölçülmüş, ardından kollarının açık olarak uzunluğu, gövde uzunluğu, baş ve sağ kulağının boyu ve eni, sol ayağının uzunluğu, sol dirseği ile orta parmağı arasındaki uzunluk ve son olarak da sol orta parmağının uzunluğu ölçülmüştü. İşlerini bir terzi titizliğinde bitiren memurların donuk bakışları arasında odadan çıkarılarak en üst katta bulunan farklı bir odaya götürülmüştü. Burası çatıdan ışık alan, içerisinde bir fotoğraf makinesi bulunan genişçe bir odaydı. İşte Anastay “ölü kafalı” lakabını taktığı adamla burada karşılaşmıştı. Anastay'ı bir sandalyeye oturtturarak fotoğrafını çekmişti. Ancak fotoğraf çekimi sırasında Anastay kıpırdadığı için fotoğrafın yeniden çekilmesi gerekiyordu. Can sıkıcı ve etrafına kasvet yaydığını düşündüğü “ölü kafalı” adam devleti masrafa soktuğunu belirterek Anastay'a azarı basmıştı. Kafasının koparılacağı gün için geri sayıma başlamışken, devleti masrafa soktuğu imasıyla “ölü kafalı” adamdan azar yemiş olması Anastay'ı oldukça öfkelenmişti. Anastay'ın “ölü adam” lakabını taktığı bu adam Alphonse Bertillon'du.

Alphonse Bertillon'un geleceği henüz 6 yaşındayken, babasının yakın bir arkadaşı olan amatör frenolog* Dr. Letourneau tarafından söylenmişti. Dr. Letourneau elini küçük Bertillon'un kafasının çıkıntılarında gezdirerek, onun yöntemler yaratacak ve sınıflandıracak bir yapıya sahip olduğunu belirtmişti. Oysa Bertillon kendisini parlak aydınlar ailesi-

Bertillon Dosya Örneği

nin “vahşi” si olarak gördüğü için bunun gerçekleşebileceğine pek olasılık tanııyordu. Bertillon 1879 yılında Paris Emniyet Müdürlüğünde fişleri kopyalama memuru olarak çalışmaya başladığında Dr. Letourneau'nun öngörüsü de adım adım gerçekleşmeye başladı.

Bertillon Paris polisi için suçluların fişlerini kopyalarken; fişlerin karmakarışık olduğunu, sınıflandırılmasının mümkün olmadığını ve bu fişlerden suçluların yakalanabilmesinin mümkün olmadığını fark etti. Böylece bu karmaşıklık arasında kendi düzenini yaratma saplantısına tutuldu. Sonuçta antropometri adını verdiği basit bir sistem geliştirdi. Bu sistem suçluların kemik uzunluklarının ölçülmesi esasına dayanıyor-

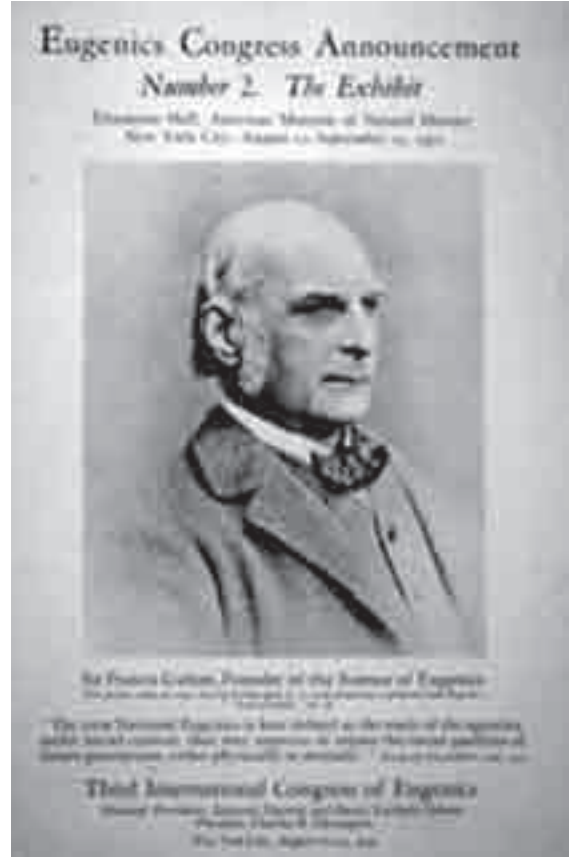
du. Suçluların belirli uzuvlarının ve bölgelerinin boylarını ölçerek bunları belirli bir sistematik içerisinde sınıflandırıyor. Bertillon antropometri yöntemine ek olarak fotoğraftan da yararlanıyordu. Zanlıların oturur pozisyonda, doğal boyutunun beşte biri oranında, değişmez bir ışıkta önden ve sağdan fotoğrafını çekiyor ve rötüşsüz olarak zanlının antropometri dosyasına ekliyordu. Bertillon 1894 yılında Adli Kimlik Bölüm Başkanı olduğunda dolaplarında François-Louis Anastay'ın dosyasını da içeren yaklaşık 5 milyon antropometri dosyası bulunuyordu. Bertillon'un sadece zanlıların fotoğraflarını çekmediği bilinmektedir. Örneğin 1893 yılında dönemin ünlü bilim adamlarından Francis Galton'un da fotoğrafını kendi geliştirdiği yönteme uygun olarak çekmiştir. Oysa bu fotoğrafı çekerken belki de tarihin en kanlı kıyımlarına katkıda bulunacağından habersizdi (1).

1822–1911 yılları arasında yaşayan Sir Francis Galton çevresinde “herşeyi ölçen adam” olarak ünlenmiş bir bilim adamıydı. Birçok ilgi alanı bulunan Galton coğrafyadan, meteorolojiye; antropolojiden, genetiğe; matematikten, istatistiğe birçok alanda bilimsel katkılarda bulunmuştur. Ancak dünya tarihine en önemli izi bırakan ve iz bırakmaya da devam eden “katkısı” öjeni kavramı olmuştur. Yunanca “iyi doğum” anlamına gelen öjeni kavramını Galton kuzeni Charles Darwin'in “Türlerin Kökeni” adlı kitabını yayınlamasından sonra tanımlanmıştır. Öjeninin bir bilim olduğu görüşünde olan Galton 1904 yılında Nature dergisinde yayınladığı “Öjeni bilimi; tanımı, alanı ve amaçları” adlı makalesinde; öjeni bilimini bir ırkın doğumsal özelliklerini düzelten ve geliştiren tüm etkilerle ilgilenen bilim dalı olarak tanımlamaktadır (2). Galton'a göre öjeni; insan soyunun arıtılabilmesi ve soyluluğunun yükseltilebilmesi için aktif olarak müdahaleyi gerektirmekteydi. Böylece “iyi nitelikte” olanların doğup yaşamda kalmasını, “kötü nitelikte” olanların da doğmamasını, ürememesini sağlamak gerekiyordu. Galton bu düşüncesini geçerli kılabilmek için birçok araştırma yapmış, araştırmalarını bilimsel kongrelerde sunmuş ve bilimsel makaleler olarak yayınlamıştır.

Galton'un öjeni “biliminin” geçerliliğini kanıtlamak için kullandığı araçlardan biri de fotoğraflardı. Bertillon yöntemine göre çekilmiş fotoğraflarda insanların yüzlerini inceliyordu. Bunun için de özellikle suçlu yüzlerini seçmişti. Çünkü benzer suçları işlemiş kişilerin yüzlerinde de benzer özellikler olabileceğini düşünüyordu. Bu amaçla standart olarak çekilmiş fotoğraflarda suçluların göz, çene, burun gibi yüzlerini oluşturan temel bölgeler arasındaki mesafeleri ölçüyor, sonra bulunduğu ölçümleri grafiklere aktararak geometrik dile çeviriyor ve bu verileri sınıflandırıyordu. Tüm uğraşlarına karşın sözde bilimi öjeniyi bilimsel temeller üzerine oturtamamıştır.

Öjeni her ne kadar bilimsel çerçevede temellendirilememiş olsa da; 20. yüzyılda hiçbir bilimin etkileyemediği kadar insanın yaşamını etkilemiştir. Öjeni kavramı ırkçılığın temel taşlarından biri olmuştur. Örneğin 19. yüzyıl sonunda Amerika Birleşik Devletlerinde zekâ testleri aracılığı ile beyaz ırkın zenci ve kızıl derililerden daha üstün olduğunu ispatlama çalışmalarına ve on binlerce göçmenin ABD'de kısırlaştırılması-

¹Galton'un öjeni “biliminin” geçerliliğini kanıtlamak için kullandığı araçlardan biri de fotoğraflardı.

na hizmet etmiştir. İspanya iç savaşı sonrasında Franco tarafından atanan psikiyatrist Antonio Vallejo Nagera savaşı kaybeden cumhuriyetçilerin “deli” olduğunun ispatlanması amacıyla görevlendirilmiştir (3). Nagera üzerine düşen görevi tüm “bilimselliği” ile yerine getirerek tutukluların kafatasının çarpını, gözleri arasındaki mesafeyi, burun uzunluğunu ölçerek fotoğraflarını çekmiştir. Sonuçta Nagera'nın “bilimsel” çalışmasına göre İspanya'da cumhuriyetçilere destek veren bu insanlar “deliydi”. Nagera'nın bu “bilimsel çalışmasının” sonuçları sayıları 30 bin ile 50 bin arasında değişen cumhuriyetçi sempatanların ölüm mangaları tarafından öldürülmesine zemin hazırladı. Irkçılık 2. Dünya savaşında ise en acımasız halini almıştır. Öjenik bir ırk adına Hitler Almanya'sında milyonlarca insanın yakılmasına zemin hazırlamıştır. Öjeni kavramı 20. yüzyılda milyonlarca cinayete hizmet etmiştir ve etkilerini halen sürdürmeye devam etmektedir.

Ne Bertillon François-Louis Anastay ve Galtonun fotoğrafını çekerken, ne de Galton öjeni kavramını tanımlarken milyonlarca insanın yaşamını bu şekilde etkileyeceklerini öngörmüş müdür bilinmez. Ancak insanlık tarihine baktığımızda öngörülebilecek gerçeğin sanatın ve bilimin kim tarafından ve nasıl kullanılacağına yaşanılabilir bir dünya için zorunluluk olduğudur.

Kaynaklar

- Eugenia Parry. 1886-1902 Paris polis kayıtlarına göre bir albüm dolusu cinayet. (Çeviren: Mehmet Harmanca), Oğlak Bilimsel Kitaplar, 2000.
- Galton F. (1904) Eugenics; its definition, scope and aims. Nature, 70, 82.
- GilesTremlett. “Marxists are Retards”; The Guardian, 1.11.2002